

ICHKI ISHLAR ORGANLARINING XAVFSIZ TURIZMNI TA'MINLASH BO'YICHA TASHKILY-HUQUQIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH: USTUVOR YO'NALISHLAR VA AMALIY MEXANIZMLAR

Gulyamov Kaxramon Davronovich,

O'zbekiston Jamoat xavfsizligi universiteti mustaqil izlanuvchisi.

Annotatsiya: Mazkur mavzu O'zbekiston Respublikasida ichki ishlar organlarining (IIO) xavfsiz turizmni ta'minlash sohasidagi faoliyatini yanada samarali tashkil etish uchun zarur bo'lgan tashkiliy-huquqiy asoslarni takomillashtirish yo'nalishlarini ilmiy-amaliy jihatdan yoritishga qaratilgan. Xavfsiz turizm turistik hududlarda jamoat tartibini barqaror saqlash, turistlarning hayoti va sog'lig'i, huquq va erkinliklari hamda mulkiy manfaatlarini ishonchli himoya qilishni ko'zda tutuvchi kompleks tizim bo'lib, uning samaradorligi normativ aniqlik, vakolatlar taqsimoti, idoralararo muvofiqlashtirish va standartlashtirilgan xizmat ko'rsatish protseduralariga bog'liq ekani asoslanadi. Mavzu doirasida turistik zonalarda patrullash va "xavfsiz marshrut"larni joriy etish, turistik obyektlar bilan hamkorlikda profilaktika choralarini kuchaytirish, ommaviy tadbirlar xavfsizligi bo'yicha yagona reglament va risk-rejalar, turistlar bilan servisga yo'naltirilgan muloqot (ko'p tilli axborot, "hotline"), shuningdek raqamli monitoring va tezkor boshqaruv mexanizmlarini huquqiy mustahkamlash kabi yo'nalishlar taklif etiladi. Yakunda, IIO faoliyatining tashkiliy-huquqiy bazasini takomillashtirish xavfsiz turizmning profilaktik modeli, tezkor javob protokollari va natijadorlik indikatorlari orqali ta'minlanishi lozimligi xulosalanadi.

Kalit so'zlar: xavfsiz turizm, ichki ishlar organlari (IIO), tashkiliy-huquqiy asoslar, normativ takomillashtirish, vakolatlar taqsimoti, idoralararo hamkorlik, standart operatsion protseduralar (SOP), profilaktika, turistik hudud patrullashi, ommaviy tadbirlar xavfsizligi, risklarni boshqarish, raqamli monitoring, "hotline", xizmat sifati, KPI va audit.

Turizm sohasining kengayishi va turistik oqimlarning ortib borishi xavfsizlik masalasini turizm siyosatining ajralmas qismiga aylantirmoqda. Turistik hududlarda jamoat joylarida mayda jinoyatlar va firibgarlik, transport xatarlari, ommaviy tadbirlar paytidagi tartibsizliklar, favqulodda vaziyatlar, shuningdek raqamli xizmatlar fonida axborot-kiber risklar turizm barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bunday sharoitda ichki ishlar organlari xavfsiz turizmni ta'minlashning tayanch subyekti sifatida nafaqat

jamoat tartibini saqlashi, balki profilaktika, tezkor javob, turist huquqlarini himoya qilish va turistik muhit ishonchliligini oshirish bo'yicha kompleks vazifalarni bajarishi talab etiladi.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, xavfsiz turizm samaradorligi ko'p jihatdan IIO faoliyatining **tashkiliy-huquqiy poydevoriga** bog'liq: vakolatlarning aniq chegaralanishi, idoralararo muvofiqlashtirishning huquqiy mexanizmlari, turistik hududlar uchun alohida xizmat tartiblari, standartlashtirilgan protseduralar, axborot almashinuvi va mas'uliyatning belgilangan tizimi bo'lmasa, xavfsizlik choralari fragmentar tus olishi mumkin. Shu bois, IIONing xavfsiz turizm sohasidagi faoliyatini takomillashtirishda normativ bazani aniqlashtirish, boshqaruv va koordinatsiya mexanizmlarini kuchaytirish, servisga yo'naltirilgan yondashuvni institutsional darajada mustahkamlash hamda raqamli monitoring va risk-menejmentni joriy etish ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Xususan, O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 18-iyul kunidagi "Turizm to'g'risida"gi yangi tahrirdagi qonuni mamlakat iqtisodiyotining tarmog'i sifatida turizmni rivojlantirishda muhim qadamlardan biri bo'ldi. Mazkur qonun Qonunda turizm sohasidagi barcha ishtirokchilarning huquq va majburiyatlari, shuningdek, ularning xavfsizligini ta'minlash uchun mas'ul bo'lgan tashkilotlar va davlat organlari haqida batafsil ma'lumot berilgan.

Turizm salohiyatini rivojlantirish va turistlar oqimini ko'paytirishga qaratilgan bir qator amaliy chora-tadbirlarni belgilab bergan yana bir huquqiy qadamlardan biri bu - O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 6-fevraldagi «Kirish turizmini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qabul qilingan PQ-3509-sonli Qarori¹ bo'lib, unda asosiy yo'nalishlar kirish turizmini milliy iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biriga aylantirish, madaniy-tarixiy meros va tabiiy boyliklarni keng targ'ib qilish, viza rejimini soddalashtirish, ziyorat turizmini rivojlantirish, turistik xizmatlar sifatini oshirish, va xorijiy turistlarni jalb qilishga qaratilgan tadbirlar tizimini o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, hukumatning turizmni rivojlantirish bo'yicha alohida rejalari ham tasdiqlangan.

Mazkur qaror doirasida Turizmni rivojlantirish davlat qo'mitasi, Tashqi ishlar vazirligi va boshqa manfaatdor vazirlik va idoralar tomonidan turizm sohasini rivojlantirish bo'yicha ko'plab tashkiliy va texnik chora-tadbirlar belgilangan. Shuningdek, qarorda O'zbekistonning turizm salohiyatini xalqaro miqyosda keng

¹ Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 07.02.2018-y., 07/18/3509/0658-son; 28.09.2020-y., 06/20/6075/1330-son; 17.03.2021-y., 06/21/6188/0216-son; *Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi*, 15.01.2022-y., 06/22/52/0029-son; 20.01.2024-y., 06/24/14/0052-son

targ'ib qilish, ziyorat turizmini qo'llab-quvvatlash, elektron viza tizimini joriy etish kabi masalalar ham ko'zda tutilgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 16-martdagi «2018-2019-yillarda Samarqand viloyatida turizmni yanada rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PQ-3609-sonli qarori², Samarqand viloyatida turizmni yanada rivojlantirish, xorijiy va mahalliy turistlar oqimini oshirish, shuningdek, yangi infratuzilma obektlarini barpo etishga qaratilgan qo'shimcha chora-tadbirlarni amalga oshirishni nazarda tutadi. Qarorda Samarqand viloyatining turizm salohiyatidan to'liq foydalanish, "Samarkand city" turizm zonasini barpo etish va turizmni rivojlantirishda kompleks yondashuv asosida amalga oshirilishi lozim bo'lgan chora-tadbirlar belgilangan. Shuningdek, qaror Samarqand viloyatidagi turistlar sonini 2018-yilda 1,9 karra, 2019-yilda esa 2,8 karra oshirishga qaratilgan prognoz parametrlari bilan birga tasdiqlangan.

Qarorga ko'ra, turizm infratuzilmasi obyektlarini yaratish, turistlar uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, jumladan, Wi-Fi nuqtalari, elektron chiptalar va audiogidlar kabi xizmatlarni rivojlantirish ko'zda tutilgan. Qarorda shuningdek, Samarqand viloyatida turizmni rivojlantirishda xalqaro tajribadan foydalanish, xorijiy investorlarni jalb qilish va turistlar uchun yangi xizmat turlarini yaratish masalalari ham qamrab olingan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 6 martdagi «Transport va turizm obektlarida jamoat xavfsizligini ta'minlashning samarali tizimini joriy etishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PQ-4229-sonli Qarori³ transport va turizm obektlarida jamoat xavfsizligini ta'minlash tizimini yanada samarali qilish uchun qator qo'shimcha chora-tadbirlarni o'z ichiga oladi. Qarorda Toshkent shahri, Toshkent va Surxondaryo viloyatlarida xavfsiz turizmni ta'minlash boshqarmalari tashkil etilishi, bu boshqarmalar faoliyatining asosiy yo'nalishlari va ularni texnik jihatdan ta'minlash bo'yicha ko'rilishi lozim bo'lgan choralar belgilangan.

Qaror, shuningdek, xavfsiz turizmni ta'minlash uchun maxsus bo'linmalar tashkil etish va ularni xorijiy tillarni biladigan mutaxassislar bilan to'ldirishni ko'zda tutadi. Mazkur bo'linmalar transport obektlari va ularga tutash hududlarda jamoat xavfsizligini ta'minlash, jinoyatchilikka qarshi kurashish hamda huquqbuzarliklarning oldini olish bilan shug'ullanadi. Qaror asosida xavfsiz turizmni ta'minlash bo'yicha "Yo'l xaritasi" tasdiqlangan bo'lib, bu yo'nalishda amalga oshiriladigan chora-tadbirlar belgilangan.

² Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 17.03.2018-y., 07/18/3609/1535-son

³ Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 07.03.2019-y., 07/19/4229/2710-son; 10.02.2021-y., 06/21/6165/0104-son, Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 01.12.2021-y., 06/21/27/1116-son; 15.01.2022-y., 06/22/52/0029-son; 02.08.2022-y., 07/22/339/0703-son; 20.01.2024-y., 06/24/14/0052-son

Umuman olganda, O‘zbekistonda turizm xavfsizligini ta‘minlash uchun huquqiy asoslar yaratilgan bo‘lib, ular davlat organlari va turizm subyektlarining mas‘uliyatini aniq belgilashga va turistlarning xavfsizligini ta‘minlashga qaratilgan. Turizm sohasidagi xavfsizlikni ta‘minlash bo‘yicha qonunchilikni yanada takomillashtirish va uni xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish uchun doimiy ishlarni olib borish zarur. Shuningdek, turizm sohasidagi xavfsizlikni ta‘minlashga qaratilgan barcha chora-tadbirlar amalga oshirilishi uchun mas‘ul tashkilotlar o‘rtasida samarali hamkorlikni ta‘minlash muhim ahamiyatga ega.

Biroq, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda turizm xavfsizligini ta‘minlash uchun qonuniy asoslar yetarli darajada yaratilgan bo‘lsa-da, ularni yanada takomillashtirish va amaliyotga samarali tatbiq etishga qaratilgan qo‘shimcha chora-tadbirlarni qabul qilish zarur. Bu tadbirlar orqali O‘zbekistonda turizm sohasining yanada barqaror rivojlanishi va mamlakatning xalqaro turistik bozordagi raqobatbardoshligini oshirish mumkin. Ayniqsa, turizm sohasida professional integratsiyani kuchaytirish orqali xavfsizlikni oshirish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Birinchi navbatda, kompleks huquqiy bazaning yo‘qligi⁴ turizm sohasidagi bir qator muammolarga sabab bo‘lmoqda. Mavjud qonunchilikda turizm sohasiga oid umumiy qoidalar mavjud bo‘lsa-da, ular sohaga xos xavfsizlik talablarini yetarli darajada qoplamaydi va bu turistlar xavfsizligini ta‘minlashda jiddiy muammolarga olib kelishi mumkin. Masalan, turizm sohasida faoliyat yurituvchi kompaniyalar va tashkilotlar o‘z mijozlari xavfsizligiga yetarli darajada e‘tibor qaratmagan holda, turli xil firibgarlik, talonchilik, bezorilik kabi jinoiy harakatlarga duch kelishi mumkin.

Bunday xavf-xatarlarni kamaytirish va sayyohlarning huquqiy himoyasini kuchaytirish uchun turizm sohasidagi mutaxassislarining qonunchilikni shakllantirish va amalga oshirish jarayonidagi faol ishtirokini ta‘minlash juda muhim. Bu mutaxassislar, ularning sohaviy tajribasi va bilimlari orqali, sayyohlar xavfsizligini ta‘minlashga qaratilgan qonunlar va qoidalarni ishlab chiqishda faol ishtirok etishlari kerak. Shu bilan birga, ular qonunlar ijrosini amalga oshirishda ham muhim rol o‘ynashi lozim, bu esa turizm sohasida jinoiy harakatlarning oldini olish va sayyohlarni himoya qilishda katta ahamiyatga ega.

Hozirgi kunda O‘zbekistonda turizm sohasidagi xavfsizlikni ta‘minlashda asosiy e‘tibor, asosan, jismoniy xavfsizlikka qaratilgan. Ammo turistlarning jinoyatchilikdan himoya qilish va ularning huquqiy manfaatlarini ta‘minlash ham muhim ahamiyatga

⁴ Писаревский Е. Л. Актуальные вопросы совершенствования законодательства в области обеспечения личной безопасности туристов. Вестник СПбГУ. Сер. 14. 2011. Вып. 1. Стр.31-42.; Ухина Т. В., Федоров А. Г. Безопасность в туризме: вопросы правового регулирования и перспективы развития в условиях возникновения системных рисков. SERVICE plus SCIENTIFIC JOURNAL. 2021, 15(3), 20–28.

ega. Turizm sohasida jinoyatchilikka qarshi kurashish, turistlarni himoya qilish va xavfsizligini ta'minlash uchun qonunchilik bazasini takomillashtirish talab etiladi.

Shuningdek, qonunchilikni shakllantirish jarayonida jinoyatchilikdan himoya qilish bo'yicha xorijiy davlatlarning ilg'or tajribalarini o'rganish va ularni amaliyotga tatbiq etish ham muhim ahamiyatga ega. Masalan, Yevropa va AQSH davlatlarida turistlarni himoya qilish bo'yicha mukammal qonunlar mavjud bo'lib, ular turistlarni jinoyatchilikdan himoya qilishda, ularning huquqlarini ta'minlashda va xavfsizlikni oshirishda samarali mexanizmlar yaratgan. O'zbekistonda ham shunday mexanizmlarni joriy qilish orqali turistlarning xavfsizligini ta'minlash mumkin bo'ladi.

Shunday ekan, fuqarolarning dam olishini tashkil etish va ularning qulay hamda xavfsiz sayohatlarini ta'minlash har qanday davlat milliy siyosatining ustuvor yo'nalishi bo'lib qolmog'I darkor. I.Andreyevskiyning fikriga ko'ra, «Sayyohlar uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish, shubhasiz, millat taraqqiyotining garovi hisoblanadi. Shu sababli davlatlar sayyohlar uchun shart-sharoitlarni imkoni boricha qulay qilib yaratish majburiyatini oladilar. Yangi davlatlar sayyohlardan qo'rqmaydi: sayohatchilardan kelib chiqadigan xavf-xatarlarga qarshi yetarli vositalarga ega bo'lgan holda, yangi davlatlar o'z fuqarolari hamda xorijiy fuqarolarning sayohat qilish sharoitlarini yanada yengillashtirishga intiladilar. Shu o'rinda davlatning ushbu turdagi xavf-xatarlarni bartaraf etish uchun qo'llaydigan politsiyaviy vositalarining ahamiyati katta ekani ko'rinadi»⁵.

Ikkinchi muhim masala - turizm sohasidagi kadrlarning yetarli darajada o'qitilmasligi va xavfsizlik masalalari bo'yicha xabardorlikning pastligidir ⁶. Turizmning barcha bosqichlarida xavfsizlikni ta'minlash uchun sohada ishlovchi mutaxassislarning yuqori darajada tayyorlanganligi va xabardor bo'lishi zarur. Bu holat, ayniqsa, gidlar, mehmonxona xodimlari va transport kompaniyalari xodimlari uchun o'ta muhim ahamiyatga ega.

Sayyohlar bilan bevosita ishlaydigan bu kadrlar, xavfsizlik masalalarida yetakchi rolni o'ynaydi. Masalan, gidlar sayyohlarga turli ekskursiyalar davomida xavfsizlikka doir qoidalarni tushuntirishi va ularning xavfsizligini ta'minlash uchun zarur choralarni ko'rishi kerak. Mehmonxona xodimlari esa mehmonlarning mehmonxona hududida xavfsiz bo'lishiga javobgardir. Shuningdek, transport

⁵ Андреевский И. Полицейское право (параграф 59 «Наблюдение за путешественниками»). С. 28.

⁶ Беженцев А.А., Ваганов А.Э., Лукичев Ю.В. Деятельность подразделений туристической полиции: ее особенности и организация. ВЕСТНИК КРАСНОДАРСКОГО УНИВЕРСИТЕТА МВД РОССИИ • 2022 • № 1 (55). Стр. 72-77

kompaniyalari xodimlari ham sayyohlarning safarlari davomida xavfsizligini ta'minlashga mas'uldirlar.

Buning uchun, xavfsizlik masalalariga oid o'quv dasturlarini kengaytirish va ularni muntazam ravishda yangilab borish zarur. Bunday dasturlar kadrlarga turizm sohasidagi yangi xavf-xatarlarning oldini olish, favqulodda vaziyatlarda to'g'ri harakat qilish va sayyohlarga xavfsizlik bo'yicha zarur ma'lumotlarni berish kabi ko'nikmalarni shakllantirishi kerak. Oliy o'quv yurtlari, kasb-hunar kollejlari va turizm sohasidagi malaka oshirish markazlari bu borada muhim rol o'ynaydi. Ular kadrlarning bilimini oshirish va sohadagi yangi tendensiyalardan xabardor qilish orqali ularning malakasini muntazam ravishda yuksaltirib borishlari kerak.

Xavfsizlikka oid o'quv dasturlarini takomillashtirishda, birinchi navbatda, xorijiy tajribalarni o'rganish va ularni amaliyotga tatbiq etish maqsadga muvofiqdir. Masalan, Yevropa mamlakatlari, AQSH va Yaponiyada turizm sohasidagi kadrlar xavfsizlikka oid yuqori darajadagi tayyorgarlikka ega bo'lib, ularning turistlar bilan ishlashdagi samaradorligi yuqori baholanadi.

Turizm sohasida kadrlarning xavfsizlikka oid bilim va ko'nikmalarini oshirish nafaqat turistlar xavfsizligini ta'minlash, balki jinoyatchilikka qarshi samarali kurashishda ham muhim ahamiyatga ega. Har bir turist O'zbekistonda xavfsiz va himoyalangan ekanligini his qilishi uchun turizm sohasida ishlaydigan har bir xodim yuqori malakaga ega bo'lishi lozim. Bu mamlakatning xalqaro turizm bozorida nufuzini oshirishga xizmat qiladi.

Turizm sohasidagi xodimlarning malakasini oshirish, ularning zamonaviy tahdidlarga qarshi turish qobiliyatini kuchaytirish talab etiladi. Bu borada, O'zbekistondagi ichki ishlar organlari xodimlari uchun maxsus o'quv kurslarini joriy qilish muhim hisoblanadi.

Turizm sohasida yuz berishi mumkin bo'lgan zamonaviy tahdidlar va xavf-xatarlarga qarshi samarali choralar ko'rish uchun maxsus tayyorgarlikdan o'tgan va yuqori malakaga ega bo'lgan xodimlar zarur.

Turizm sohasi juda tez sur'atlarda rivojlanmoqda va unga hamohang tarzda turli xavf-xatarlar ham ortib bormoqda. Masalan, xalqaro terrorizm, jinoyatchilik, kiber tahdidlar va boshqa murakkab holatlar turizm sohasida katta xavf tug'diradi. Shuning uchun, ichki ishlar organlari xodimlarining zamonaviy tahdidlarga qarshi turish qobiliyatini oshirish uchun ularni muntazam ravishda o'qitish va qayta tayyorlash zarur.

Bu kurslarda xodimlar turizm sohasidagi xavfsizlik bilan bog'liq muammolarni chuqur o'rganishlari, zamonaviy tahdidlarga qarshi kurashish usullari va texnologiyalari bilan tanishishlari lozim. Mazkur kurslarda, shuningdek, turistlar bilan

samarali muloqot qilish, tezkor va to'g'ri qarorlar qabul qilish, jamoat xavfsizligini ta'minlash kabi muhim qobiliyatlar ham rivojlantirilishi kerak.

Uchinchi masala - sayyohlar uchun ma'lumot va kommunikatsiyaning cheklanganligi bilan bog'liq. O'zbekistonda turizm sohasida xavfsizlikni ta'minlashdagi muammolardan biri bu — turistlarga favqulodda holatlarda zarur bo'lgan ma'lumotlarning yetarli darajada yetkazilmasligi va umuman xavfsizlik to'g'risidagi axborotning kamligi.

Turistik safar davomida sayyohlar O'zbekistondagi xavfsizlik bo'yicha jarayonlar, favqulodda holatlarda aloqa qilish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar va mamlakatdagi potensial xavflar to'g'risida yetarli ma'lumotga ega bo'lmasliklari mumkin. Masalan, sayyohlar ko'p hollarda favqulodda holatlarda kimga murojaat qilish kerakligi, qanday aloqa ma'lumotlarini qo'llash kerakligi haqida yetarli ma'lumotga ega emaslar. Shuningdek, ular sayyohlik nuqtalarida yoki o'zlarini qayerda xavfsiz his qilishlari mumkinligi haqida aniq yo'naltirilgan ma'lumotlarga ehtiyoj sezishlari mumkin. Buning natijasida, turistlar jinoyatchilik qurboniga aylanishlari yoki favqulodda vaziyatlarda o'zini to'g'ri tuta olmasliklari mumkin.

Bu holat sayyohlarning xavfsizligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi va ularning mamlakatga bo'lgan ishonchini kamaytirishi mumkin.

Sayyohlar xavfsizligini ta'minlash uchun ularga kerakli ma'lumotlarni yetkazib berish jarayoni juda muhim. Bu jarayonni qayta ko'rib chiqish va turizm sohasida faoliyat yurituvchi mutaxassislarining ma'lumotni yetkazish borasidagi malakasini oshirish tavsiya etiladi. Sayyohlarga xavfsizlik bo'yicha ma'lumotlar oson va tezkorlik bilan yetkazilishi kerak, bunda aloqa vositalarining zamonaviy texnologiyalaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Masalan, mobil ilovalar, veb-saytlar, ijtimoiy tarmoqlar va boshqa raqamli platformalar orqali sayyohlarga favqulodda holatlarda amal qilish uchun zarur bo'lgan aloqa ma'lumotlari, xavfsizlik bo'yicha tavsiyalar va potensial xavflar to'g'risida ma'lumotlar taqdim etilishi mumkin.

Shuningdek, mamlakatdagi turizm obyektlari, mehmonxonalar va transport vositalarida xavfsizlikka doir ma'lumotlar oson tushunish mumkin bo'lgan shaklda joylashtirilishi lozim. Bu ma'lumotlar bir necha tilda bo'lishi, ayniqsa, ko'p sayyoh tashrif buyuradigan mamlakatlarning tillarida mavjud bo'lishi kerak. Masalan, mehmonxona hududida favqulodda holatlarda qanday harakat qilish, kimga murojaat qilish va qanday choralar ko'rish lozimligini ko'rsatuvchi ma'lumotlar taqdim etilishi lozim.

Turizm sohasidagi mutaxassislar ham sayyohlarga zarur ma'lumotlarni to'g'ri va tezkorlik bilan yetkazish uchun maxsus tayyorgarlikdan o'tishi kerak. Ular xavfsizlik bo'yicha ma'lumotlarni turli tillarda tushunarli tarzda taqdim etish,

favqulodda holatlarda tezkorlik bilan harakat qilish va sayyohlarni tinchlantirish borasida ma'lumot va ko'nikmalarga ega bo'lishlari zarur. Shu bilan birga, ular aloqa jarayonida sayyohlarga nisbatan mehribon va yordamchi bo'lishlari kerak, chunki bu ham sayyohlarning O'zbekistonga bo'lgan ishonchini oshirishga yordam beradi.

To'rtinchi jihat - turizm xavfsizligini ta'minlashga mas'ul bo'lgan turli davlat organlari o'rtasida muvofiqlashuvning yetishmasligidir. Bu holat sayyohlar xavfsizligini ta'minlashda katta to'siq bo'lishi mumkin, chunki har bir organ o'z vazifalarini bajarar ekan, umumiy maqsadga erishish uchun samarali hamkorlik qilish zarur. Turizm xavfsizligini ta'minlashga mas'ul bo'lgan asosiy organlar - Turizm va madaniy meros vazirligi, Ichki ishlar vazirligi va Favqulodda vaziyatlar vazirligi o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash talab qilinadi.

Masalan, O'zbekistonda turizm sektori turli organlar tomonidan boshqariladi, lekin ularning o'zaro hamkorligi va axborot almashinuvi ko'pincha samarasiz bo'ladi. Bu esa turizm xavfsizligiga tahdid soladigan holatlarni o'z vaqtida aniqlash va ularga javob qaytarish imkoniyatini cheklaydi.

Bu organlar o'rtasidagi samarali hamkorlikni ta'minlash uchun ularning har biri o'z vazifalari va mas'uliyatlarini aniq bilishi va bajarishi zarur. Masalan, Turizm vazirligi sayyohlarning xavfsizligini ta'minlash bo'yicha umumiy strategiyani ishlab chiqishi, Ichki ishlar vazirligi esa jamoat tartibini saqlash va jinoyatchilikka qarshi kurashish bo'yicha choralar ko'rishi, Favqulodda vaziyatlar vazirligi esa favqulodda holatlarda sayyohlarning xavfsizligini ta'minlash uchun zarur bo'lgan tezkor choralarni amalga oshirishi kerak.

Turistik agentliklar, mehmonxonalar va boshqa xususiy sektor vakillari ham xavfsizlik bilan bog'liq ma'lumotlarni vaqtida olish va ularga javob qaytarishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Masalan, agar biror bir hududda xavf-xatar paydo bo'lsa, turistik agentliklar va mehmonxonalar bu haqdagi ma'lumotni o'z vaqtida olishlari lozim, lekin muvofiqlashtirishning yetishmasligi tufayli bu ma'lumot ularga kechikib yetib borishi mumkin. Natijada, turistlar xavfsizligini ta'minlashga oid tadbirlar o'z vaqtida amalga oshirilmaydi va bu turistlar uchun jiddiy tahdidlar tug'dirishi mumkin.

Bu borada E.V.Kozlova, T.V.Solod va A.A.Zavyalovlarning "Turistlar va turistik faoliyat obyektlarining kompleks xavfsizligini ta'minlash turistik soha ishtirokchilarining barchasining: turoperatorlar va turagentlar, turistik firmalar, umumiy ovqatlanish korxonalar, joylashtirish vositalari, transport kompaniyalari, fuqarolar hayoti va sog'lig'i uchun mas'ul davlat xizmatlari va o'zlari - turistlarning harakatlarini o'z ichiga oladi"⁷ degan fikri o'rinlidir.

⁷ Козлова Е. В., Солод Т. В., Завьялов А. А. Международный туризм в условиях кризиса мировой экономики:

Bundan tashqari, turizm xavfsizligini ta'minlash uchun mas'ul bo'lgan turli muassasalar o'rtasida samarali hamkorlik yo'lga qo'yilmasa, xavfsizlik strategiyalarini ishlab chiqish va amalga oshirish jarayonlari ham murakkablashadi. Har bir muassasa o'z faoliyatini amalga oshirganda ko'proq o'z maqsadlariga e'tibor qaratadi va bu ularning o'zaro hamkorligini cheklaydi. Masalan, ichki ishlar organlari va turistik agentliklar o'rtasidagi muvofiqlashtiruvchi tuzilmalarning yo'qligi xavf-xatarlarga qarshi samarali kurashish va turistlar xavfsizligini ta'minlashdagi imkoniyatlarni cheklaydi.

Bunda professional integratsiyaning ahamiyati katta. Turizm sohasida ishlovchi mutaxassislarning turli davlat organlari bilan hamkorlik qilish qobiliyati va malakasini oshirish kerak. Bu organlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar yaxshilansa, turizm sohasida xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha ishlarning samaradorligi ortib, har bir organning harakatlari o'zaro muvofiqlashtirilgan holda amalga oshiriladi. Bu esa, o'z navbatida, sayyohlarning xavfsizligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Bu muammoni bartaraf etish uchun turizm xavfsizligini ta'minlash bo'yicha mas'ul bo'lgan turli muassasalar o'rtasida samarali muvofiqlashtirish mexanizmlarini ishlab chiqish va joriy qilish zarur. Bu mexanizmlar orqali muassasalar o'rtasida tezkor va samarali axborot almashinuvi yo'lga qo'yilishi, xavf-xatarlarga qarshi kurashish choralari muvofiqlashtirilgan tarzda amalga oshirilishi mumkin. Misol uchun, turizm sohasida yagona muvofiqlashtiruvchi markaz yaratilishi mumkin, bu markaz turli muassasalar o'rtasidagi hamkorlikni ta'minlaydi va xavfsizlik tadbirlarini muvofiqlashtirishni osonlashtiradi.

Yakuniy natijada, muvofiqlashtirishning yaxshilanishi O'zbekistonda turizm xavfsizligini ta'minlash samaradorligini oshiradi va turizm sohasidagi xavf-xatarlarga qarshi kurashishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ushbu muammoni bartaraf etish uchun O'zbekistonda yagona ma'lumotlar bazasini yaratish zarur. Bu baza orqali ichki ishlar organlari, xavfsizlik xizmatlari, turoperatorlar va mehmonxonalar o'rtasida tezkor va samarali axborot almashinuvi yo'lga qo'yilishi mumkin bo'ladi. Bunday baza nafaqat jinoyatlarning oldini olish, balki turizm sohasida umumiy xavfsizlikni oshirishga ham xizmat qiladi. Yagona ma'lumotlar bazasi yaratilishi turistik jinoyatchilikka qarshi kurashda muhim qadam bo'lib, turistlar uchun xavfsiz muhit yaratishga imkon beradi.

Shuningdek, turizm xavfsizligi bilan bog'liq vaziyatlarning tezkor va samarali hal qilinishi uchun davlat organlari o'rtasida axborot almashish jarayonini ham takomillashtirish lozim. Bu jarayonda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish orqali

turli davlat organlari o'rtasidagi ma'lumot almashinuvi tez va samarali amalga oshirilishi mumkin. Masalan, favqulodda vaziyatlar yuzaga kelganida, har bir organ bu haqda tezkor ma'lumotga ega bo'lib, zarur choralarni ko'rishi mumkin.

Beshinchi jihat - yo'l harakati xavfsizligiga bog'liq muammolar. O'zbekistonda yo'l harakati xavfsizligi sohasida bir qator jiddiy qiyinchiliklar mavjud bo'lib, bu nafaqat mahalliy aholi, balki sayyohlar uchun ham qo'shimcha xavflarni keltirib chiqarishi mumkin. Yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash borasidagi muammolarning asosiy sabablaridan biri yo'l qoidalariga rioya qilinmasligi, yo'l infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi va yo'l harakati qatnashchilarining tayyorgarlik darajasining pastligidir.

Bu muammolarning oqibatida sayyohlar yo'l-transport hodisalariga duch kelishi, yo'llarda yuzaga keladigan turli xavf-xatarlar bilan yuzma-yuz bo'lishi mumkin. Ayniqsa, transport vositalari haydovchilari va yo'lovchilarning xavfsizlik qoidalariga rioya qilmasligi, o'zaro harakat qoidalarini buzishi, ayrim holatlarda favqulodda vaziyatlarga tayyor emasligi sayyohlar uchun jiddiy xavf tug'diradi.

Keyingi jihat – cheklangan resurslar. Ichki ishlar organlari ko'pincha inson resurslari, jihozlar va moliyalashtirishning yetishmasligi bilan duch keladi. Bu ularning turizm xavfsizligini kompleks ta'minlash borasidagi samaradorligini cheklaydi. Masalan, O'zbekistondagi turizm obyektlarida patrul kuchlarining yetishmasligi, ayniqsa, sayyohlik mavsumlarida, xavfsizlikni ta'minlashga to'sqinlik qiladi.

Cheklangan resurslar masalasi O'zbekistondagi ichki ishlar organlarining turizm xavfsizligini ta'minlash borasidagi samaradorligini sezilarli darajada pasaytiradigan omillardan biri hisoblanadi. Ichki ishlar organlari ko'p hollarda inson resurslari, zamonaviy jihozlar va moliyaviy ta'minotning yetishmasligi bilan duch keladi, bu esa ularning turizm sohasida kompleks xavfsizlikni ta'minlash imkoniyatini cheklaydi.

Masalan, O'zbekistondagi turizm obyektlarida patrul kuchlarining yetarli darajada bo'lmasligi, ayniqsa, sayyohlik mavsumlarida xavfsizlikni ta'minlashda jiddiy muammolarni keltirib chiqaradi. Sayyohlik mavsumida turizm obyektlari va jamoat joylarida turistlar soni keskin ortib boradi, bu esa patrul kuchlarining qo'shimcha yuklamalarga duch kelishini anglatadi. Lekin, patrul kuchlarining yetishmasligi, ularning samarali faoliyat yuritishiga to'sqinlik qiladi, natijada xavfsizlik masalalarida jiddiy zaifliklar yuzaga keladi.

Bundan tashqari, ichki ishlar organlarining texnik jihozlar bilan yetarlicha ta'minlanmaganligi ham xavfsizlikni ta'minlashdagi muammolardan biri hisoblanadi. Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish xavfsizlik tadbirlarini samarali va tezkor olib borish uchun muhim hisoblanadi. Ammo, O'zbekistondagi ichki ishlar organlarining ko'pincha zamonaviy jihozlar, ayniqsa, video kuzatuv tizimlari, axborot-

tahlil vositalari va boshqa zarur texnikalar bilan yetarlicha ta'minlanmaganligi ularning jinoyatlarga tezkor javob qaytarish va xavf-xatarlarni oldini olish borasidagi imkoniyatlarini cheklaydi.

Shuningdek, moliyaviy ta'minotning yetishmasligi ham ichki ishlar organlarining turizm xavfsizligini ta'minlashdagi faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Moliyaviy resurslarning yetishmasligi xodimlarning malakasini oshirish, zamonaviy jihozlarni sotib olish, patrul kuchlarini ko'paytirish va xavfsizlik tadbirlarini samarali tashkil qilish kabi sohalarda to'siqlar yaratadi. Bu esa turizm sohasida xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha umumiy strategiyani amalga oshirishni qiyinlashtiradi.

O'zbekistondagi turizm xavfsizligini ta'minlash uchun ichki ishlar organlarining inson resurslari, texnik jihozlar va moliyaviy ta'minot bilan yetarlicha ta'minlanishi juda muhim. Bu borada, davlat tomonidan ichki ishlar organlarining resurslarini ko'paytirish, zamonaviy texnologiyalar bilan jihozlash va moliyaviy qo'llab-quvvatlash choralarini ko'rish zarur. Cheklangan resurslar muammosini hal etish orqali turizm sohasida xavfsizlikni ta'minlashning samaradorligi oshiriladi va O'zbekistonni xalqaro miqyosda xavfsiz turistik yo'nalish sifatida rivojlantirish mumkin bo'ladi.

Ichki ishlar organlarining zamonaviy texnik vositalar bilan yetarlicha ta'minlanmaganligi O'zbekistondagi turizm xavfsizligini ta'minlash uchun jiddiy to'siqlardan biri bo'lib qolmoqda. Masalan, video kuzatuv, biometrik ma'lumotlar bazasi va boshqa yuqori texnologiyali vositalar jinoyatlarning oldini olish va ularni tezkorlik bilan ochish imkonini beradi.

Shuningdek, biometrik ma'lumotlar bazasi kabi zamonaviy texnologiyalardan foydalanish jinoyatchilikka qarshi kurashda katta imkoniyatlar yaratadi. Biometrik ma'lumotlar, masalan, barmoq izlari, yuz tuzilishi va boshqa shaxsiy ma'lumotlar orqali jinoyatchilarni aniqlash va ularni tezkorlik bilan qo'lga olish mumkin. Lekin, hozirgi kunda O'zbekistondagi ichki ishlar organlari bu kabi zamonaviy texnologiyalar bilan yetarlicha ta'minlanmagan. Bu esa xavfsizlik tadbirlarini olib borishdagi samaradorlikni pasaytiradi.

Boshqa yuqori texnologiyali vositalar, masalan, axborot-tahlil tizimlari, jinoyatchilikka qarshi kurashda muhim ahamiyatga ega. Bu tizimlar orqali turli ma'lumotlar to'planadi, tahlil qilinadi va jinoyatlarning oldini olish uchun strategik qarorlar qabul qilinadi. Lekin, ushbu texnik vositalarning yetarlicha ta'minlanmaganligi O'zbekistondagi turizm xavfsizligini ta'minlashdagi samaradorlikni sezilarli darajada pasaytiradi.

Yettinchi jihat – til to'siqlari. Turistlar va ichki ishlar organlari xodimlari o'rtasida, ayniqsa, olis hududlardagi til to'siqlari tushunmovchilikka va samarali yordam ko'rsatishga to'sqinlik qilishi mumkin. Masalan, O'zbekistonning ayrim

hududlarida xorijiy turistlar uchun til muammolari haqiqiy muammo bo'lib qolmoqda, bu esa xavfsizlik masalalarida jiddiy oqibatlariga olib kelishi mumkin.

Ayniqsa, ichki ishlar organlari xodimlari va xorijiy turistlar o'rtasidagi til to'siqlari o'zaro tushunmovchilikka olib kelishi va samarali yordam ko'rsatish jarayonini qiyinlashtirishi mumkin. Bu muammo ayniqsa olis va kam rivojlangan hududlarda yanada sezilarli bo'ladi.

O'zbekistonning ayrim hududlarida xorijiy tillarni, ayniqsa, ingliz tilini biladigan xodimlar soni cheklangan. Bu esa xorijiy turistlar uchun xavfsizlik bilan bog'liq vaziyatlarda jiddiy qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Masalan, turistlar yo'qolib qolgan yoki jinoiy tajovuzga duch kelgan holatlarda, ichki ishlar organlari xodimlari bilan samarali muloqot o'rnatish murakkab bo'lishi mumkin. Bunday holatlarda til to'siqlari yuzaga keladigan tushunmovchiliklar tufayli yordamning tez va samarali ko'rsatilishi qiyinlashadi.

Bundan tashqari, til to'siqlari xavf-xatarlarni o'z vaqtida aniqlash va turistlarga xavfsizlik to'g'risida ma'lumot berish jarayoniga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Masalan, agar xorijiy turistlar mahalliy xavfsizlik qoidalari yoki ayrim hududlardagi xavf-xatarlar to'g'risida xabardor bo'lmasalar, bu ularning xavfsizligiga jiddiy tahdid solishi mumkin. Ichki ishlar organlari xodimlari esa til to'siqlari tufayli bu turistlarni o'z vaqtida ogohlantira olmasliklari mumkin.

Shuningdek, til to'siqlari turistlar bilan muloqot jarayonida ijtimoiy tushunmovchiliklarni keltirib chiqarishi va ularning mamlakatdagi umumiy taassurotlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Turistlar o'zlarini noqulay his qilishlari va xavfsizlik hissini yo'qotishlari mumkin, bu esa ularning O'zbekistonga bo'lgan ishonchini susaytiradi.

Bu muammolarni hal etish uchun bir qator chora-tadbirlar ko'rish zarur. Birinchidan, ichki ishlar organlari xodimlarining xorijiy tillarni, ayniqsa, ingliz tilini o'rganishlarini qo'llab-quvvatlash va ular uchun maxsus til kurslarini tashkil etish lozim⁸. Bu kurslarda xodimlar asosiy muloqot ko'nikmalarini, xavfsizlik masalalari bo'yicha tushuntirish va yordam ko'rsatish uchun zarur bo'lgan terminologiyani o'zlashtirishlari kerak.

Ikkinchidan, olis hududlarda turistlarga yordam berish uchun maxsus tayyorlangan muloqot vositalarini joriy etish mumkin. Masalan, turli tillardagi mobil ilovalar yoki tarjimon xizmatlari orqali turistlar va ichki ishlar organlari xodimlari o'rtasida samarali muloqotni ta'minlash mumkin.

⁸ Якупов Ф. А. Технология интенсивного обучения иностранному языку сотрудников органов внутренних дел. Педагогика. Вопросы теории и практики Pedagogy. Theory & Practice ISSN 2686-8725 (online) ISSN 2500-0039 (print) 2021. Том 6. Выпуск 4. С. 721-727 | 2021. Volume 6. Issue 4. P. 721-727 Материалы журнала доступны на сайте (articles and issues available at): pedagogy-journal.ru

Sakkizinchi jihat – kiber tahdidlar⁹. Turizmda texnologiyalarga bo‘lgan tobelikning ortishi sohani kiber tahdidlarga duchor qiladi. Bu xavflarga qarshi turish uchun maxfiy ma’lumotlar va infratuzilmani himoya qilish bo‘yicha kuchaytirilgan choralar ko‘rish zarur. Masalan, O‘zbekistonda turistlarning shaxsiy ma’lumotlari bilan bog‘liq jinoiy faoliyatni kuzatish va uning oldini olish uchun axborot xavfsizligi bo‘yicha maxsus tadbirlarni amalga oshirish zarur.

O‘zbekistonda turizm sohasida kiber tahdidlarga qarshi samarali himoya tizimini yaratish uchun bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Masalan, turistlarning shaxsiy ma’lumotlari bilan bog‘liq jinoiy faoliyatni kuzatish va uning oldini olish uchun axborot xavfsizligiga alohida e’tibor qaratish kerak. Turistik firmalar, mehmonxonalar, vakillik agentliklari va boshqa xizmat ko‘rsatuvchi tashkilotlar turistlarning shaxsiy ma’lumotlarini saqlash va qayta ishlashda axborot xavfsizligi bo‘yicha qat’iy standartlarga rioya qilishlari lozim.

Kiber tahdidlarga qarshi samarali kurashish uchun xodimlarning kiber xavfsizlik bo‘yicha malakasini oshirish ham muhim ahamiyatga ega. Turizm sohasida faoliyat yurituvchi xodimlar kiber tahdidlarning turli shakllari, ularni aniqlash va oldini olish bo‘yicha doimiy ravishda o‘quv kurslaridan o‘tib turishlari lozim. Bu, o‘z navbatida, kiber tahdidlarga qarshi turish qobiliyatini oshiradi va turistlarning shaxsiy ma’lumotlari bilan bog‘liq xatarlarni kamaytiradi.

Umuman olganda, kibertahdidlar O‘zbekistondagi turizm sohasida jiddiy xavf tug‘diradi, va ularga qarshi samarali kurashish uchun axborot xavfsizligi choralari kuchaytirish zarur. Turizm sohasidagi barcha subyektlar axborot xavfsizligi bo‘yicha qat’iy standartlarga rioya qilib, kiber jinoyatchilikka qarshi tadbirlarni amalga oshirishlari lozim. Bu choralar nafaqat turistlarning shaxsiy ma’lumotlarini himoya qilishga, balki umumiy turizm xavfsizligini oshirishga ham yordam beradi.

To‘qqizinchi jihat – jamoatchilikning yetarli darajada xabardor emasligi. Turistlar ehtiyot choralari va potensial xavf-xatarlar haqida to‘liq ma’lumotga ega bo‘lmasligi mumkin. Bu esa oldini olish mumkin bo‘lgan hodisalarga olib kelishi mumkin. O‘zbekistonda turistlar o‘rtasida xavfsizlik bo‘yicha ma’lumot tarqatish va xabardorlik darajasini oshirish uchun turli kampaniyalar va ta’lim dasturlarini amalga oshirish zarur.

Ba’zi bir olimlar turistlar xavfsizligini ta’minlash bo‘yicha quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq deb hisoblashadi:

— Turistlarni vaqtinchalik bo‘lib turgan mamlakatda (joyda) xavfsizlik tahdidi haqida xabardor qilish;

⁹ • Cybersecurity on a budget: How small businesses can keep safe ... - <https://www.internationalaccountingbulletin.com/news/cybersecurity-on-a-budget-how-small-businesses-can-keep-safe/>

— Turistlar hayoti, sog‘lig‘i va mulki xavfsizligini ta‘minlash bo‘yicha turistik mahsulotni amalga oshirish bo‘yicha shartnomalarda, shuningdek, turistik xizmatlar ko‘rsatadigan yuridik shaxslar va xususiy tadbirkorlar o‘rtasidagi talablarni bajarish;

— Turistlar (ekskursantlar) hayoti va sog‘lig‘ini baxtsiz hodisalardan sug‘urtalash, jumladan, ularning yuqori xavfga ega bo‘lgan yo‘nalishlardan o‘tishini, mulkni sug‘urtalash va chiqmaslikdan sug‘urtalashni o‘z ichiga oladi;

— Kasalliklarning oldini olishni ta‘minlash, shu jumladan profilaktik tibbiy emlashlarni o‘tkazish;

— Turistlarga favqulodda vaziyatlar va baxtsiz hodisalar yuz berganda yordam ko‘rsatish (tez tibbiy va huquqiy yordam, aloqa vositalarini taqdim etish);

— Turistik industriya obyektlarining moddiy-texnik holatini ta‘minlash va turistlar xavfsizligini kafolatlaydigan xizmatlarni ko‘rsatish;

— Turistlar mulkining vaqtinchalik bo‘lib turgan mamlakatda (joyda) saqlanishini ta‘minlash (joylashtirish vositalarida, turistlar tashish vaqtida va h.k.);

— Turistik guruhlarini (karavanlarni) maxsus xizmatlar bilan kuzatib borishni ta‘minlash;

— Turistlarning shaxsiy ma‘lumotlarini himoya qilish, vaqtinchalik bo‘lib turgan mamlakatda (joyda) ularning sha‘ni va qadr-qimmatini muhofaza qilish;

— Turistik industriya xodimlarining malakaviy va kasbiy tayyorgarligini ta‘minlash;

— Turistik industriya obyektlari va turistik jihozlarni sertifikatlash (attestatsiya qilish, mosligini deklaratsiya qilish) va belgilangan talablarga muvofiqligini ta‘minlash;

— Turistlar (ekskursantlar) uchun maxsus shaxsiy himoya vositalarini va xavfsizlik tahdidi yuzaga kelganda ogohlantirish tizimini qo‘llash;

— Jabrlangan turistlarga yordam ko‘rsatish (davolash, jabrlanuvchilarni tibbiyot muassasalariga yetkazish va h.k.)¹⁰.

O‘zbekistonda bu muammoni hal etish uchun turistlar o‘rtasida xavfsizlik bo‘yicha ma‘lumot tarqatish va ularning xabardorlik darajasini oshirish uchun bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur.

Birinchiidan, turistlar xavfsizligi bo‘yicha umumiy xabardorlik darajasini oshirish uchun jamoatchilikni ma‘lumot bilan ta‘minlashga qaratilgan keng qamrovli kampaniyalarni amalga oshirish kerak. Bu kampaniyalar orqali turistlar o‘rtasida ehtiyot choralari, potensial xavf-xatarlar va xavfsizlik qoidalari haqida ma‘lumot tarqatilishi lozim. Mazkur kampaniyalar axborot varaqalari, plakatlar, video roliklar, mobil ilovalar va ijtimoiy tarmoqlar orqali amalga oshirilishi mumkin. Turistik

¹⁰ <https://atarussia.ru/dokumenty/требования-по-обеспечению-безопасно.html>

joylarda va aeroportlarda xavfsizlikka oid ko'rsatmalarni ko'rsatuvchi vizual axborot vositalarining o'rnatilishi muhim ahamiyatga ega.

Ikkinchidan, turistlarga xavfsizlik bo'yicha zarur ma'lumotlarni oson va tez olish imkoniyatini berish uchun maxsus ta'lim dasturlarini ishlab chiqish va joriy qilish lozim. Bu dasturlar orqali turistlar turli xavf-xatarlarga qarshi qanday choralar ko'rishlari kerakligi, xavfsizlik qoidalariga rioya qilish muhimligi va favqulodda vaziyatlarda qanday harakat qilishlari haqida ma'lumot olishlari mumkin. Ta'lim dasturlari turli formatlarda, jumladan, onlayn kurslar, vebinarlar va jonli treninglar orqali tashkil qilinishi mumkin.

Bundan tashqari, turistlarga xavfsizlik bo'yicha ma'lumot berish uchun ixtisoslashgan axborot markazlari tashkil qilish maqsadga muvofiqdir. Bu markazlar orqali turistlar har qanday vaqtda xavfsizlikka oid ma'lumotlarni olishlari mumkin. Axborot markazlari turli tillarda ma'lumot berishni ta'minlashi, shuningdek, turistlar uchun zarur bo'lgan barcha ma'lumotlar va tavsiyalar bilan ta'minlangan bo'lishi lozim.

O'zbekistondagi turizm sohasida xavfsizlik bo'yicha xabardorlikni oshirishning yana bir samarali usuli — bu mahalliy aholi va turistik tashkilotlar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirishdir. Mahalliy aholi va turistik agentliklar xavfsizlikka oid ma'lumotlarni turistlarga yetkazishda faol ishtirok etishlari lozim. Bu hamkorlik turistlar o'rtasida xavfsizlikni ta'minlash borasidagi umumiy xabardorlikni oshirishga yordam beradi.

Tadqiqot davomida o'tkazilgan so'rov natijalari xavfsiz turizmni ta'minlash borasida quyidagi asosiy muammolar hal etilishi zarur, deb hisoblagan:

- Muvofiqlashtirishning yetishmasligi – ichki ishlar organlari, xavfsizlik xizmatlari, turoperatorlar va mehmonxonalar o'rtasida ma'lumot almashish uchun yagona axborot makonining mavjud emasligi. Ichki ishlar organlarining turli bo'limlari va boshqa manfaatdor tomonlar, masalan, turistik agentliklar o'rtasidagi muvofiqlashtirish samarasiz bo'lishi mumkin, bu esa xavfsizlikni ta'minlashdagi bo'shliqlarga olib keladi (37 foiz).

- Cheklangan resurslar – ichki ishlar organlarining turizm xavfsizligini ta'minlash uchun zamonaviy texnik vositalar bilan yetarli darajada jihozlanmaganligi. Ichki ishlar organlari inson resurslari, uskunalari va moliyalashtirishning yetishmasligiga duch keladi, bu ularning kompleks xavfsizlikni ta'minlashdagi samaradorligini cheklashi mumkin (23 foiz).

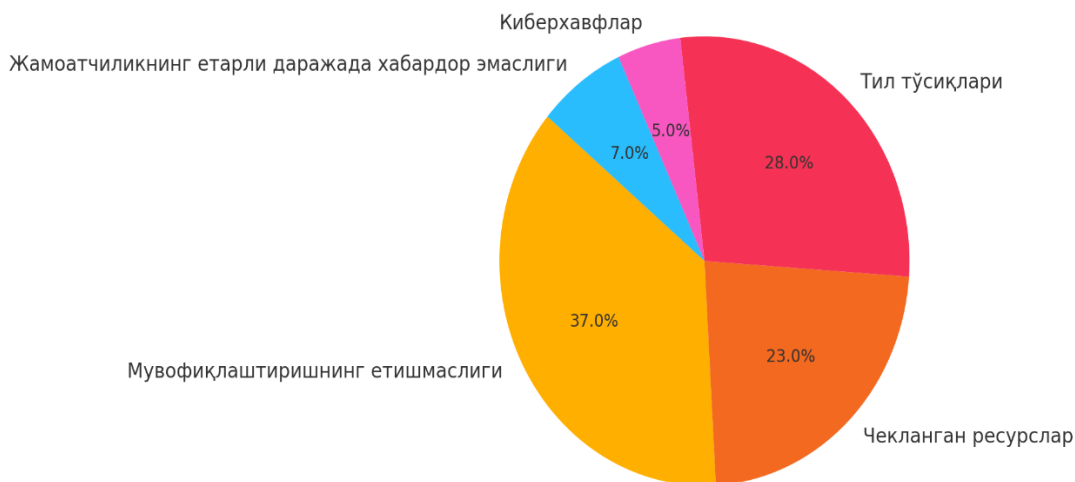
- Til to'siqlari – aynan olis hududlarda, turistlar va ichki ishlar organlari xodimlari o'rtasida til to'siqlari tushunmovchiliklarni keltirib chiqarishi va samarali

yordam ko'rsatishga to'sqinlik qilishi mumkin. Ichki ishlar organlari xodimlarining turizm xavfsizligini ta'minlash bo'yicha yetarli darajada tayyorlanmaganligi (28 foiz).

- Kiberxavflar – turizm sohasida texnologiyalardan ortib borayotgan darajadagi bog'liqlik sohaga kiberxavflar tug'diradi, bu maxfiy ma'lumotlar va infratuzilmani himoya qilish uchun kuchaytirilgan choralarni talab qiladi (5 foiz).

- Jamoatchilikning yetarli darajada xabardor emasligi: Turistlar ehtiyot choralari va ehtimoliy xatarlar to'g'risida to'liq xabardor bo'lmasligi mumkin, bu esa oldini olish mumkin bo'lgan hodisalarga olib keladi (7 foiz).

Туризм хавфсизлигини таъминлашда ҳал этилиши зарур бўлган асосий муаммолар



Mazkur kamchiliklarning oldini olish maqsadida quyidagilar taklif etiladi:

Birinchidan, markazlashtirilgan onlayn platforma yaratish. Bu platforma orqali barcha manfaatdor tomonlar, shu jumladan, ichki ishlar organlari, xavfsizlik xizmatlari, turoperatorlar va mehmonxonalar o'rtasida tezkor axborot almashishni ta'minlash mumkin bo'ladi. Masalan, Fransiyaning "Vigipirate"¹¹ tizimida bo'lgani kabi, platformada xavfsizlik darajasiga mos ravishda favqulodda holatlar va choralar to'g'risida ma'lumotlar avtomatik ravishda tarqatiladi.

Ikkinchidan, cheklangan resurslar muammosini hal qilish maqsadida, xorijiy tajribadan kelib chiqib, ichki ishlar organlarini zamonaviy texnik vositalar bilan ta'minlash uchun davlat-xususiy sheriklik modelini joriy etish tavsiya etiladi. Buning natijasida inson resurslari va moliyalashtirish yetishmasligi muammosi yechim topadi, shuningdek, kompleks xavfsizlikni ta'minlashda samaradorlikni oshirishga zamin yaratiladi.

¹¹ <https://en.wikipedia.org/wiki/Vigipirate>

Davlat-xususiy sheriklik modelini amalga oshirish uchun quyidagi mexanizmlarni joriy qilish mumkin:

➤ **moliyaviy investitsiyalar jalb qilish:** davlat va xususiy sektor o'rtasida turizm xavfsizligini ta'minlash uchun moliyaviy hamkorlik shartnomalari tuziladi, xususiy kompaniyalar zamonaviy texnik vositalar, ayniqsa, videokuzatuv kameralari, dronlar, axborot tizimlari kabi vositalarni ta'minlaydi va o'rnatadi.

➤ **texnik hamkorlik:** xususiy sektor mutaxassislari ichki ishlar organlari xodimlarini zamonaviy texnologiyalardan foydalanishga o'qitadi, buning natijasida, xodimlar yangi vositalardan samarali foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladi.

➤ **xizmat ko'rsatish va qo'llab-quvvatlash:** xususiy sektor, texnik vositalarni o'rnatgandan keyin, ularning uzluksiz ishlashi uchun xizmat ko'rsatish va texnik qo'llab-quvvatlashni ham ta'minlaydi, bu ichki ishlar organlarining texnik vositalarni samarali va uzluksiz ishlatishini ta'minlaydi.

➤ **muddatli shartnomalar:** davlat-xususiy sheriklik doirasida belgilangan muddatli shartnomalar tuzilib, xususiy sektor bilan faoliyat samaradorligi muntazam baholab boriladi, bu davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni samarali boshqarishga yordam beradi.

➤ **hisobot berish tizimi:** har ikki tomondan o'zaro hisobot berish tizimi joriy qilinadi, buning orqali mablag'lar, texnik vositalarning holati va xavfsizlikni ta'minlash natijalari to'g'risida muntazam ma'lumotlar almashiladi.

Uchinchidan, olis hududlardagi til to'siqlari muammosini hal qilish va ichki ishlar organlari xodimlarining turizm xavfsizligini ta'minlashdagi samaradorligini oshirish maqsadida quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish taklif etiladi:

❖ **ichki ishlar xodimlari uchun xorijiy tillar kurslari:** Turistlar ko'p tashrif buyuradigan olis hududlardagi ichki ishlar xodimlari uchun xorijiy tillarni o'rgatish bo'yicha maxsus kurslar tashkil etish lozim. Xususan, ingliz, fransuz, nemis yoki boshqa muhim tillar bo'yicha o'quv dasturlarini amalga oshirish maqsadga muvofiq.

❖ **onlayn tarjimon ilova va qurilmalardan foydalanish:** Ichki ishlar organlarini zamonaviy elektron tarjimon ilova va qurilmalari bilan ta'minlash zarur. Bunday qurilmalar orqali turistlar bilan tezkor va samarali muloqot qilish mumkin bo'ladi.

❖ **xalqaro ta'lim va treninglar:** Ichki ishlar organlari xodimlarini turizm xavfsizligini ta'minlashga yo'naltirilgan xalqaro trening va seminarlarda qatnashishga jalb qilish. Bu ularning til bilimi va madaniy farqlarni tushunish qobiliyatini oshiradi.

❖ **multimedia axborot tizimlarini joriy qilish:** Turistlarga yordam ko'rsatish maqsadida maxsus multimedia axborot markazlarini tashkil qilish, bu yerda turli tillardagi ma'lumotlar va qo'llanmalar taqdim etiladi.

❖ **turizm xavfsizligiga yo'naltirilgan kurslar:** Ichki ishlar xodimlari uchun turizm xavfsizligi bo'yicha maxsus kurslar joriy etish. Bu kurslar doirasida til o'rgatish bilan birga, turistlar bilan muloqot qilish va yordam ko'rsatish bo'yicha ko'nikmalar ham shakllantiriladi.

To'rtinchidan, kiberxavflarni bartaraf etish va turizm sohasidagi texnologiyalarga bog'liqlikni xavfsiz saqlash maqsadida quyidagi chora-tadbirlar tavsiya etiladi:

➤ **kiberxavfsizlik bo'yicha treninglar:** turizm sohasidagi xodimlar va ichki ishlar organlari xodimlari uchun kiberxavfsizlik bo'yicha maxsus treninglar tashkil qilish. Bu treninglar kiberxavflarga qarshi kurashish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni rivojlantiradi.

➤ **ma'lumotlarni shifrlash:** turizm sohasida foydalaniladigan barcha maxfiy ma'lumotlarni shifrlash texnologiyalarini joriy qilish. Bu himoyani kuchaytirib, ma'lumotlarning noqonuniy kirishdan himoya qilinishini ta'minlaydi.

Va nihoyat, *beshinchidan,* jamoatchilikning yetarli darajada xabardor emasligi muammosini hal qilish maqsadida quyidagi chora-tadbirlar amalga oshirilishi tavsiya etiladi:

❖ **maxsus axborot kampaniyalari:** turistlar orasida xavfsizlik choralari va ehtimoliy xatarlar to'g'risida xabardorlikni oshirish uchun doimiy ravishda axborot kampaniyalarini o'tkazish lozim. Bu kampaniyalar jamoat joylarida, aeroportlar va vokzallarda, shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar orqali olib borilishi mumkin.

❖ **turistlar uchun axborot bukletlari:** turistlarga tarqatish uchun xavfsizlik choralari va ehtimoliy xatarlar to'g'risidagi axborotni o'z ichiga olgan maxsus bukletlar tayyorlash. Bukletlarda mahalliy qonunlar, xavfsizlik qoidalari, shoshilinch aloqa ma'lumotlari va xavfsizlik bo'yicha tavsiyalar bayon etilishi lozim.

❖ **interaktiv axborot platformalari:** turistlarga xavfsizlik va ehtimoliy xatarlar to'g'risida interaktiv axborot platformalari orqali ma'lumot berish. Bu platforma mobil ilovalar yoki veb-saytlar ko'rinishida bo'lib, turistlarga ma'lumot olishni osonlashtiradi.

❖ **turistlar uchun xavfsizlik treninglari:** turistlar uchun maxsus xavfsizlik treninglari va master-klasslar tashkil qilish. Bu treninglarda turistlar xavfsizlik choralari, favqulodda holatlarda harakat qilish, mahalliy xavf-xatarlar haqida ma'lumot olishlari mumkin.

❖ **turistlar bilan doimiy aloqa:** ichki ishlar organlari va turistlar o‘rtasida doimiy aloqa kanallarini yaratish, masalan, maxsus mobil ilovalar yoki shoshilinch aloqa raqamlari orqali turistlarga tezkor axborot berish. Bu favqulodda holatlarda tezkor yordam ko‘rsatishni ta’minlaydi.

❖ **hamkorlikdagi axborot tadbirlari:** mahalliy biznes va hukumat tashkilotlari bilan hamkorlikda xavfsizlik to‘g‘risidagi ma’lumotlarni tarqatish, masalan, mehmonxonalar, restoranlar va sayohat agentliklari orqali turistlarga xavfsizlik bo‘yicha tavsiyalar berish.